
Sprawozdania z zebrań naukowych Instytutu Badań Literackich.

Biuletyn Polonistyczny 10/28, 21-25

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W dyskusji podkreślono potrzebę jeszcze znacznie szerszego potraktowania tła genetycznego i kontekstu kulturowego li-ryki sztambuchowej /z uwzględnieniem "wystroju artystycznego" imionników/, lansowanych przez nią wzorów z zakresu dydaktyki społecznej, wskazania społecznych źródeł popularności sztambuchów, umieszczenia analizy wierszy sztambuchowych Słowackiego na tle analogicznej twórczości innych poetów, uwzględnienia również wiedzy faktograficznej o osobach adresatów. Przestrzegano zaś przed traktowaniem wiersza sztambuchowego jako gatunku literackiego.

Rezultatem konferencji, mimo jej roboczego charakteru/a może dzięki niemu/ było wiele nowych obserwacji, analiz, wniosków i ujęć interpretacyjnych, które wejdą na stałe do naszej wiedzy o Słowackim.

mgr Janina Kamionkova

3. SPRAWOZDANIA Z ZEBRAŃ NAUKOWYCH INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH

dr Maria Jasińska

Między powieścią a biografią
/Problem genologicznej typologii zbeletryzowanej biografii/
/Streszczenie referatu wygłoszonego 13 X 1966/

Problematyka referatu dotyczyła:

- 1/ wyróżnienia zbeletryzowanej biografii od biografii naukowej - z jednej strony, i od epiki - głównie powieści - z drugiej,
- 2/ scharakteryzowania jednej z odmian zbeletryzowanej biografii, mianowicie opowieści biograficznej.

Zbeletryzowana biografia - to zbiorcza nazwa genologiczna dla kilku gatunków. Wspólną ich właściwością jest tematyczno-kompozycyjna dominanta jednego głównego bohatera, wyposażonego w cechy odnoszące go jednoznacznie do autentycznie istniejącej wybitnej postaci historycznej. Podstawą wyróżniania ga-

tunków jest tu relacja postaci głównego bohatera wobec historycznego desygnatu w ramach problematyki autentyzmu-fikcji i szczególnie uogólnienia oraz dominująca w utworze technika narracji /dobór form podawczych/, wobec której właściwy punkt odniesienia stanowi współcześnie istniejąca poetyka powieści. Opowieść biograficzna - to gatunek najbardziej bliski biografii naukowej, tak z aspektu funkcji informacyjnej, jak i mocno ograniczonej funkcji przedstawiającej. Biografia upowieściowiona wyrasta z mniej lub więcej szczęśliwego połączenia sprzecznych wewnętrznie tendencji, jakimi są daleko idące zobowiązania wobec źródeł /źródłowość, dokumentalność/ i wyrażnie powieściowa narracja /np. dialogi, monolog wewnętrzny, mowa pozornie zależna, scenka/. Powieść biograficzna natomiast bazuje na prawie do fikcji w służbie poetyckiego uogólnienia, ograniczonym jednak postulatem prawdopodobieństwa oraz niebezpieczeństwem biograficznej dezinformacji. Marginesowo wspomniano również o powieści na tle biografii: powieści kryptobiograficznej, quasibiograficznej, parabiograficznej i biograficzno-historycznej.

Opowieść biograficzną, którą reprezentować może twórczość Stracheya, Maurois, Zweiga, Ludwiga, Papiniego, Berenta, Jastruna, Pruszyńskiego, łączą z biografią naukową, zwłaszcza w jej popularnej odmianie, dwie cechy: daleko posunięte zobowiązanie wobec funkcji informacyjnej oraz nastawienie na szeroki i niespecjalistyczny krąg odbiorców. Cechy pośrednio beletryzujące - to indywidualizujące i ukonkretniające ujęcie bohatera i szeroko rozumianego jego środowiska, "ożywienie" i "przybliżenie" bohatera, czyli konstruowanie go w kategoriach apelujących do wyobraźni i emocji odbiorcy, ujmowanie przedmiotu opowiadania i konstruowanie narracji z aspektu określonego podmiotu mówiącego. Obok tego do gatunkowych cech opowieści należy zaliczyć korzystanie z wszystkich lub przynajmniej niektórych bezpośrednio beletryzujących właściwości tekstu: walorów stylu i kompozycji, walorów estetycznych materiału biograficznego podstawowego i dopełniającego, walorów związanych z osobą narratora. Wszystkie wymienione tendencje opowieści biograficznej zostały ukazane od strony ich szczegółowych konsekwencji gatunkowych w różnych aspektach infor-

mującej i przedstawiającej funkcji tego gatunku, którego bardziej pełną charakterystykę przyniosłoby porównawcze zestawienie z biografią upowieściowioną i powieścią biograficzną.

doc.dr Roman Zimand

O liczeniu imion

/Czy indeks osobowy jest tekstem znaczącym?
/Streszczenie referatu wygłoszonego 27 X 1966/

W referacie przyjmuje się założenie, że w określonych warunkach indeks osobowy danego tekstu lub zespołu tekstów może być odczytywany jako tekst znaczący. To znaczy, że zarówno zestaw nazwisk, jak i ilościowe proporcje, w jakich one występują, nie są zjawiskiem przypadkowym, lecz że poprzez zestaw nazwisk i stosunki ilościowe między nimi daje się odczytać:

- a/ "świat obowiązujący" badanego przedmiotu,
- b/ "świat obowiązujący" badającego podmiotu /to drugie - w wypadku, gdy przedmiotem badania jest indeks dzieła lub kilku dzieł naukowych/.

Można zatem powiedzieć, że indeks osobowy tworzy i mien n y u k ł a d o d n i e s i e n i a , charakteryzujący badany przedmiot. Daje się więc przy pomocy takiej analizy indeksu odtworzyć, na przykład, imienny układ odniesienia "Dzienników" Żeromskiego albo korespondencji Dostojewskiego.

Przykładem, który w referacie posłużył za ilustrację proponowanego sposobu odczytywania indeksu osobowego, był skorowidz nazwisk pracy zbiorowej "Z dziejów literatury polskiej XX wieku". Referent przyjął, co jego zdaniem jest zgodne z rzeczywistym stanem rzeczy, że skorowidz nazwisk tej publikacji napisany został zbiorowo przez wszystkich 58 jej autorów. A więc można, zdaniem referenta - z pewnymi ograniczeniami - przyjąć założenie, że analizowany skorowidz daje nam prawo mówienia o imiennym układzie odniesienia, charakterystycznym dla zbiorowej świadomości współczesnych historyków literatury i po części krytyków.

dr Maria Podraza-Kwiatkowska

Symbol kreatora
/Streszczenie referatu wygłoszonego 10 XI 1966/

W związku z coraz bardziej wzrastającą specjalizacją i naciskiem nauk ścisłych zaznacza się pod koniec XIX w., także w literaturze, tendencja do bardziej dokładnego niż dotąd określania swojej specjalności w opozycji do innych dziedzin działania ludzkiego. Sprecyzowano zatem koncepcję własnego języka oraz określono postawę artysty jako postawę kreatora stwarzającego własny świat w sposób analogiczny do Stwórcy. Ową postawę kreacyjną /zagadnienie starano się w referacie przedstawić na przykładach symbolistów francuskich/ przeciwstawiono postawie naśladowcy, dzieło artysty - dziełu Stwórcy: naturze. Symbolem towarzyszącym owej antynaturystycznej postawie jest natura sztuczna, skonstruowana przez człowieka. Występuje ona u Baudelaire'a, Villiers de l'Isle Adama, Huysmansa, Tardego, Georgego, Przybyszewskiego itp. W poezji "artificiel" przedostaje się do warstwy obrazowo-metaforycznej.

Wzrost autoświadomości artystycznej spowodował nie tylko inwazję tematyki związanej z twórczością, ale także inwazję odpowiednich symboli. Sztuczna natura jest tylko jednym z symboli kreacji artystycznej. Ważnym symbolem jest symbol "genezyjski": stwarzanie świata.

Dalszy ciąg referatu poświęcony był szczególnemu wypadkowi genezy. Chodziło o relację Stwórcy-człowiek, o symbol zatem artysty, który jest stwórcą postaci literackiej. Symboliczny odpowiednik tego typu relacji stanowi - zdaniem autorki referatu - taka sytuacja, kiedy w ramach utworu literackiego powstaje istnienie, jakiś byt, utworzony przez człowieka, inny jednak niż "normalne" istnienie ludzkie. Zatem: człowiek sztuczny, byty będące materializacją emanacji psychicznych, wreszcie istnienia kreowane świadomie, niejako na oczach czytelników, jako byty intencjonalne. Egzemplifikację stanowiły utwory Villiers de l'Isle Adama, Leśmiana, Super-

vielle'a, Lema, Unamuna i Pirandella. Zwrócono uwagę na fakt, że motyw stworzenia świata, sztuczny człowiek, manekin, lalka, figura woskowa, byty śnione czy tworzone przez artystę stanowią najczęściej symbol zagadnień ontologicznych w ogóle. Chodzi tu zatem o sposób stworzenia i istnienia zarówno świata, jak człowieka, jak wreszcie wszelkich bytów intencjonalnych.

W końcowej części referatu podkreślono warsztatowo-kreatywno-deziluzjonistyczne tendencje nowszej sztuki; tendencje demaskujące swoisty, niepełny sposób istnienia bytów stworzonych przez artystę, jednocześnie jednak podkreślające emancypacyjne skłonności owych bytów, ich uniezależnianie się od swego twórcy: artysty.

4. KONFERENCJA POŚWIĘCONA TADEUSZOWI BOYOWI-ŻELEŃSKIEMU w 25 rocznicę śmierci

W dniu 26 września 1966 roku odbyła się zorganizowana przez Instytut Badań Literackich PAN Konferencja naukowa poświęcona Tadeuszowi Boyowi-Żeleńskiemu w 25 rocznicę jego śmierci /3/4 lipca 1941 r./.

Cel Konferencji określił w zagajeniu dyrektor Instytutu, prof. dr Kazimierz Wyka: "Kim był Boy-Żeleński w tle swojej epoki i jak z aktualnej perspektywy przedstawia się jego postać i jego twórczość". Krótki, bo jednodniowy, czas obrad, a także ich kameralny charakter z góry wykluczał możliwość wypracowania w ich wyniku jakiegoś całościowego, wartościującego, a tym bardziej podsumowującego sądu. Cztery referaty wygłoszone na Konferencji przedstawiały tylko wybrane zagadnienia spośród wielości problemów zawartych w dziele Boya.

Pierwszym referentem był syn pisarza, artysta Teatru Polskiego w Warszawie, Stanisław Żeleński, który podzielił się ze słuchaczami swoim "Wspomnieniem o Ojcu".

Prof. dr Henryk Markiewicz w prelekcji zatytułowanej "Boy jako pamiętnikarz Młodej Polski" ukazał "Boya-